

ВИЗНАЧЕННЯ, СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРАВА НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Постановка проблеми. У сучасному міжнародному праві та глобалізованому світі питання охорони здоров'я зіткнулося з численними викликами у його визначенні, структурі та змісті. Незважаючи на універсальне визнання права на охорону здоров'я як фундаментального права людини, його реалізація та навіть базове визначення залишаються предметом дискусій на національному та міжнародному рівнях. Визначення права на охорону здоров'я в сучасних умовах потребує глибшого розуміння його комплексної природи, яка не обмежується лише доступом до медичної допомоги. Розвиток міжнародного права людини та глобальних стандартів охорони здоров'я засвідчив розширення інтерпретації права на охорону здоров'я, що тепер охоплює широкий спектр обов'язків держав і прав громадян.

Розуміння структури і змісту права на охорону здоров'я як комплексних категорій, що включають широкий спектр факторів від основних медичних послуг до захисту від шкідливих екологічних впливів, ставить перед державами завдання розробки багатогранних політик, спрямованих на всебічне поліпшення якості життя громадян. Така багатовимірність і глобальність проблеми охорони здоров'я потребує не тільки зусиль окремих держав, а й міжнародної співпраці та діалогу між різними акторами світової спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі визначення, структури та змісту права на охорону здоров'я присвятили свої праці І. Лукашук, З. Черненко, Т. Короткий, а також інші авторитетні зарубіжні вчені.

Метою статті є дослідження та аналіз концепції права на охорону здоров'я в контексті сучасних міжнародних і національних правових норм. Стаття спрямована на визначення основних компонентів, що формують право на охорону здоров'я, визначення його структури, а також розкриття змісту й обсягу цього права з урахуванням різноманітності підходів у різних юрисдикціях. Стаття має на меті дослідити інтеграцію соціально-економічних, екологічних і культурних факторів у концепцію права на охорону здоров'я, підкресливши його комплексний характер і необхідність інтегрованих зусиль для його реалізації. Через аналітичний огляд стаття прагне зробити внесок у розуміння того, як право на охорону здоров'я може бути ефективно застосоване й реалізоване для поліпшення якості життя населення у глобальному масштабі. У підсумку це дослідження має на меті забезпечити як академічне, так і практичне розуміння права на охорону здоров'я, висвітливши його багатогранність і важливість у контексті сучасних глобальних викликів та потреб суспільства.

Основні результати дослідження. Сучасне визначення права на охорону здоров'я є результатом еволюції правових норм і концепцій, які формувались під впливом глобалізації, медичних відкриттів та зміни суспільних цінностей. У міжнародному контексті право на охорону здоров'я тісно пов'язане з розвитком міжнародного права людини та відображає глобальну згоду щодо необхідності забезпечення основних медичних послуг та захисту здоров'я людей як невід'ємної частини прав людини.

Згідно з положеннями, які регламентує Всесвітня організація охорони здоров'я, право на охорону здоров'я передбачає не лише доступ до медичної допомоги, а й ширший спектр факторів, які сприяють здоровому способу життя та благополуччю осіб, включаючи чисту воду, санітарію, достатнє харчування, безпечне житло, здорове робоче та повсякденне середовище [1]. Це розширене розуміння підкреслює, що здоров'я є комплексним поняттям, яке вимагає інтегрованих зусиль на рівні державних і міжнародних інституцій.

На національному рівні реалізація права на охорону здоров'я може значно різнитися залежно від законодавчої бази, економічного стану та організації охорони здоров'я в кожній країні. Однак, попри різноманітність підходів, спостерігається спільне розуміння необхідності забезпечення базового доступу до медичних послуг для всіх громадян, як цього вимагає міжнародне право. Багато країн прийняли національне законодавство, що визначає право на охорону здоров'я як фундаментальне право людини, встановлюючи юридичні рамки для його захисту та реалізації.

Розгляд «м'якого права», такого як резолюції, декларації та рекомендації міжнародних організацій, посідає особливе місце в розвитку права на охорону здоров'я. Хоча ці нормативні акти не мають прямої обов'язкової сили, вони відіграють ключову роль у формуванні стандартів і кращих практик, сприяючи таким чином прогресу в реалізації права на охорону здоров'я на міжнародному рівні та в конкретних країнах [2].

Структура права на охорону здоров'я є комплексною та багатогранною, оскільки охоплює не лише медичне обслуговування та доступ до лікарських засобів, а й ширший спектр, який включає соціально-економічні, екологічні та культурні фактори. Можна виділити такі ключові елементи структури права на охорону здоров'я.

1. *Доступ до медичної допомоги.* Це фундаментальний елемент, який передбачає забезпечення всіх громадян рівним і справедливим доступом до якісних медичних послуг та неприпустимості дискримінації [3, п. 8]. Важливість цього елемента підкреслюється в міжнародних договорах і національному законодавстві різних країн, а його реалізація потребує створення в державі адекватної медичної інфраструктури та механізмів фінансування охорони здоров'я [4].

2. *Право на інформацію.* Включає забезпечення пацієнтів повною та зрозумілою інформацією про стан їхнього здоров'я, можливі методи лікування, їхні переваги та ризики. Це право сприяє інформованому вибору та є ключовим для реалізації концепції інформованої згоди, яка не допускає жодного медичного втручання без добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи.

3. *Право на якісну медичну допомогу.* Цей елемент передбачає, що медичні послуги мають бути надані на належному рівні, згідно з сучасними медичними стандартами та кращими практиками [5, с. 16]. Він тісно пов'язаний з обов'язком держави забезпечити адекватний контроль якості медичних послуг і лікарських засобів.

4. *Соціально-економічні чинники охорони здоров'я.* Розуміння того, що здоров'я індивіда залежить не лише від доступу до медичної допомоги, а й від ширшого контексту його життя, призводить до включення цього елемента в структуру права на охорону здоров'я. Це включає забезпечення належних умов життя, харчування, освіти, праці та захисту від шкідливих впливів навколишнього середовища.

Ефективна реалізація права на охорону здоров'я передбачає комплексний підхід і взаємодію всіх зазначених елементів. Державна політика в галузі охорони здоров'я повинна бути інтегрованою та спрямованою на створення умов, за яких кожен індивід має можливість вести здоровий спосіб життя та отримувати необхідну медичну допомогу. Така інтеграція передбачає активну взаємодію між різними рівнями управління, секторами охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та економіки [6, с. 154].

Право на охорону здоров'я є одним із фундаментальних прав людини, що визнається як критичний компонент для забезпечення гідного рівня життя кожного індивіда. Це право охоплює широкий спектр обов'язків держави та прав громадян, спрямованих на підтримку та покращення здоров'я населення.

Зміст права на охорону здоров'я виходить далеко за межі простого доступу до медичної допомоги. Воно охоплює забезпечення умов для ведення здорового способу життя, доступ до чистої води та повноцінного харчування, належних умов праці та житла, а також захисту від шкідливих впливів навколишнього середовища [7]. Особлива увага приділяється також психічному здоров'ю, що передбачає доступ до психологічної підтримки та послуг з психічного здоров'я.

Держава несе основну відповідальність за реалізацію права на охорону здоров'я, що вимагає від урядів активних заходів для створення та підтримки належного рівня охорони здоров'я [8]. Це включає розробку національних стандартів і протоколів, забезпечення необхідним фінансуванням медичної сфери, створення й підтримку медичної інфраструктури, а також формулювання та імplementацію політик, що сприяють загальному здоров'ю населення.

Важливим аспектом права на охорону здоров'я є право індивідів брати активну участь у прийнятті рішень, що стосуються їх здоров'я [9]. Це означає не тільки доступ до інформації про стан власного здоров'я та доступні методи лікування, а й можливість впливати на формування політики охорони здоров'я та програм, створених на їх виконання, на місцевому та національному рівнях.

Серед важливих елементів змісту права на охорону здоров'я вирізняється акцент на превентивних заходах і просвітницькій діяльності. Визнаючи, що багатьом захворюванням можна запобігти через відповідну поведінку та здоровий спосіб життя, держава зобов'язана забезпечувати населенню доступ до відповідної інформації та ресурсів. Це охоплює ведення кампаній з підвищення обізнаності про ризики тютюнопаління, надмірного вживання алкоголю, нездорового харчування та важливості фізичної активності.

У контексті глобалізації та поширення транскордонних загроз для здоров'я людини, таких як пандемії, право на охорону здоров'я також потребує міжнародної співпраці та солідарності. Держави повинні працювати разом для розробки та впровадження глобальних стратегій охорони здоров'я, підтримки досліджень і розвитку в медичній сфері, а також обміну знаннями та найкращими практиками [10].

Ключовим для реалізації права на охорону здоров'я є його ефективне законодавче забезпечення. Це вимагає від держави розробки та прийняття законів, що створюють правову основу для функціонування системи охорони здоров'я, визначають права та обов'язки пацієнтів і медичних працівників та забезпечують захист від дискримінації у сфері медичного обслуговування [11].

Висновки. Право на охорону здоров'я значною мірою трансформувалося, адаптуючись до сучасних викликів глобалізації, наукових досягнень та змін у суспільних цінностях. Сучасне розуміння цього права включає не тільки традиційний доступ до медичних послуг, а й ширше визнання соціальних, економічних, екологічних та культурних факторів, які сприяють здоров'ю та благополуччю. Структура права на охорону здоров'я має бути багатогранною, враховуючи різноманітні аспекти, що впливають на здоров'я людини в сучасному світі. Це включає не лише медичні, а й соціальні, екологічні та економічні інтервенції, що спрямовані на забезпечення умов для здорового способу життя. Зміст права на охорону здоров'я в сучасному розумінні вимагає від держав не тільки забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, а й активного впровадження політик, що підтримують загальне благополуччя та здоров'я населення. Це означає створення стимулів для здорового харчування, підтримку фізичної активності, забезпечення доступу до чистої води та повітря та розвиток безпечних і здорових житлових умов.

Також виявлено необхідність подальших досліджень і діалогу між державами, міжнародними організаціями та цивільним суспільством з метою розробки інтегрованих підходів, що враховують широкий спектр викликів та можливостей, пов'язаних з правом на охорону здоров'я у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я: підписаний 22 липня 1946 р. Міжнародна конференція охорони здоров'я, Нью-Йорк, 19 червня – 22 липня 1946 р. (з доповненнями).
2. Лукашук І. І. Міжнародне право. Загальна частина: навчальний посібник для студентів юрид. фак. і вузів. Москва: Волтерс Клувер, 2005. 432 с.
3. Зауваження загального порядку №14 (2000). Право на найвищий досяжний рівень здоров'я (стаття 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права): Комітет з економічних, соціальних і культурних прав ООН / Женева, 25 квітня – 12 травня 2000 року. UN Doc. E/C.12/2000/4.
4. Kutzina J., Sparkes S. Health systems strengthening, universal health coverage, health security and resilience. *Bull World Health Organ.* 2016 94(1). P. 2.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. №2801-ХІІ (із змінами). *Голос України.* 15.12.1992.
6. Черненко З. С. Вплив міжнародних організацій на національні системи охорони здоров'я. *Наше право.* 2015. №. 1. С. 152–158.
7. Lawrence O. Gostin. A theory and Definition of Public Health Law. URL: http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=oi_papers
8. Clarke D. Law, regulation and strategizing for health / Strategizing national health in the 21st century: a handbook / Gerard Schmets ... [et al]. Geneva: WHO, 2016. URL: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/250221/1/9789241549745-chapter10eng.pdf?ua=1>

9. Key components of a well functioning health system: WHO, may 2010. URL: http://www.who.int/healthsystems/EN_HSSkeycomponents.pdf?ua=1
10. Lawrence O. Gostin, Allyn L. Taylor. Global Health Law: A Definition and Grand Challenges. URL: <http://phe.oxfordjournal/.org/content/1/1/53.full.pdf+html>
11. Короткий Т. Р. Фрагментація міжнародного права через призму міжнародного права охорони здоров'я. *Правове життя сучасної України: Тези доповідей Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу* (Одеса, 21–22 травня 2010 р. / відп. ред. д-р. юрид. наук, проф. Ю. М. Оборотов; Одеська національна юридична академія. Одеса: Фенікс, 2010.

References

1. Statut Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia: pidpysanyi 22 lypnia 1946 roku. Mizhnarodna konferentsiia okhorony zdorovia, Niu-York, 19 chervnia– 22 lypnia 1946 r. (z dopovnenniamy).
2. Lukashuk I. I. Mizhnarodne pravo. Zahalna chastyna: navchalnyi posibnyk dlia studentiv yuryd. fak. i vuziv. Moskva: Volters Kluver, 2005. 432 s.
3. Zauvazhennia zahalnoho poriadku № 14 (2000). Pravo na naivyshchyi dosiazhnyi riven zdorovia (stattia 12 Mizhnarodnoho paktu pro ekonomichni, sotsialni ta kulturni prava): Komitet z ekonomichnykh, sotsialnykh i kulturnykh prav OON / Zheneva, 25 kvitnia – 12 travnia 2000 roku. UN Doc. E/C.12/2000/4.
4. Kutzina J., Sparkesa S. Health systems strengthening, universal health coverage, health security and resilience. *Bull World Health Organ.* 2016. 94(1). P. 2.
5. Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy vid 19 lystopada 1992 № 2801-XXII (iz zminamy). *Holos Ukrainy.* 15.12.1992.
6. Chernenko Z. S. Vplyv mizhnarodnykh orhanizatsii na natsionalni systemy okhorony zdorovia. *Nashe pravo.* 2015. №. 1. S. 152–158.
7. Lawrence O. Gostin. A theory and Definition of Public Health Law. URL: http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=oi_papers
8. Clarke D. Law, regulation and strategizing for health / Strategizing national health in the 21st century: a handbook / Gerard Schmets ... [et al]. Geneva: WHO, 2016. URL: <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/250221/1/9789241549745-chapter10eng.pdf?ua=1>
9. Key components of a well functioning health system: WHO, may 2010. URL: http://www.who.int/healthsystems/EN_HSSkeycomponents.pdf?ua=1
10. Lawrence O. Gostin, Allyn L. Taylor. Global Health Law: A Definition and Grand Challenges. URL: <http://phe.oxfordjournal/.org/content/1/1/53.full.pdf+html>
11. Korotkyi T. R. Frahmentatsiia mizhnarodnoho prava cherez pryzmu mizhnarodnoho prava okhorony zdorovia. *Pravove zhyttia suchasnoi Ukrainy: Tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii profesorsko-vykladatskoho skladu* (Одеса, 21–22 травня 2010 р.) / Vidp. red. d-r. yuryd. nauk, prof. Yu. M. Oborotov; Odeska natsionalna yurydychna akademiia. Одеса: Фенікс, 2010.

Кадуха І. В. Визначення, структура та зміст права на охорону здоров'я

У статті всебічно проаналізовано визначення, структуру та зміст права на охорону здоров'я в контексті міжнародного та національного правового регулювання. Виходячи з розуміння права на охорону здоров'я як одного з фундаментальних прав людини, що зазнало значних трансформацій під впливом глобалізації, медичних відкриттів та змін у суспільних цінностях, дослідження розглядає еволюцію правових норм і концепцій, які лежать в основі цього права. Автор акцентує увагу на розширеному розумінні права на охорону здоров'я, яке включає не лише доступ до медичної допомоги, а й забезпечення факторів, необхідних для здорового способу життя та благополуччя осіб.

Розглядаються національні різноманітності у реалізації права на охорону здоров'я та вплив міжнародного права людини на формування глобального консенсусу з цього питання. Особлива увага приділяється аналізу «м'якого права» – резолюцій, декларацій і рекомендацій міжнародних організацій та їхнього впливу на стандартизацію та покращення охорони здоров'я на міжнародному рівні. Крім того, висвітлюються ключові елементи структури права на охорону здоров'я, включаючи доступ до медичної допомоги, право на інформацію, якість медичної допомоги та соціально-економічні чинники, що впливають на здоров'я. Дослідження підкреслює необхідність комплексного підходу до реалізації права на охорону здоров'я, активної взаємодії між різними рівнями управління, секторами охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та економіки, а також міжнародної співпраці для вирішення глобальних викликів у цій сфері. Стаття робить внесок у розуміння права на охорону здоров'я як мультидисциплінарної та багатогранної сфери, важливої для покращення якості життя населення.

Ключові слова: міжнародне право, глобалізація, медичні послуги, законодавство, права пацієнта.

Kaduha I. V. Definition, structure and content of the right to health care

In the evolving landscape of international law and the globalized world, the right to health care encounters numerous challenges concerning its definition, structure, and content. Despite its universal recognition as a fundamental human right, the actualization and even the fundamental understanding of the right to health care remain debatable at both national and international levels. This research seeks to delve into a more profound comprehension of the right to health care beyond mere access to medical services, recognizing its complex nature.

This study aims to explore and analyse the concept of the right to health care within the framework of contemporary international and national legal norms. It focuses on identifying the primary components that shape the right to health care, elucidating its structure, and revealing the breadth and content of this right across various jurisdictions. The paper examines the integration of socio-economic, environmental, and cultural factors into the right to health care, highlighting its multifaceted character and the need for integrated efforts for its implementation. Through an analytical review, this study contributes to understanding how the right to health care can be effectively applied and realized to improve the quality of life globally.

The research findings suggest that the contemporary definition of the right to health care is the result of an evolution of legal norms and concepts shaped by globalization, medical advancements, and societal value shifts. Internationally, the right to health care is closely linked to the development of human rights law and reflects a global consensus on the necessity to provide essential medical services and protect human health as an integral part of human rights. According to the World Health Organization, the right to health care extends beyond access to medical aid, encompassing a broader range of factors that promote a healthy lifestyle and well-being, including clean water, sanitation, adequate nutrition, safe housing, and a healthy work and living environment.

On a national level, the realization of the right to health care can vary significantly based on the legal framework, economic conditions, and health care organization in each country. Despite diverse approaches, there is a common understanding of the necessity to ensure basic access to medical services for all citizens, as required by international law. Many countries have adopted national legislation defining the right to health care as a fundamental human right, establishing legal frameworks for its protection and realization.

The concept of «soft law», such as resolutions, declarations, and recommendations by international organizations, plays a crucial role in the development of the right to health care. While these normative acts do not have direct binding force, they are pivotal in forming standards and best practices, thus facilitating progress in the implementation of the right to health care both internationally and in specific countries.

In conclusion, the right to health care has significantly transformed, adapting to modern challenges posed by globalization, scientific achievements, and changes in societal values. The modern understanding of this right includes not only traditional access to medical services but also a broader recognition of social, economic, environmental, and cultural factors that contribute to health and well-being. The structure of the right to health care must be multifaceted, considering the various aspects that impact human health in today's world. This includes not only medical but also social, environmental, and economic interventions aimed at ensuring conditions for a healthy lifestyle. The content of the right to health care, in its contemporary understanding, requires states not only to provide access to quality medical care but also to actively implement policies that support the overall well-being and health of the population. This involves creating incentives for healthy eating, supporting physical activity, ensuring access to clean water and air, and developing safe and healthy living conditions.

This research underscores the necessity for further studies and dialogue among states, international organizations, and civil society to develop integrated approaches that consider the broad spectrum of challenges and opportunities associated with the right to health care in the 21st century.

Key words: international law, globalization, medical services, legislation, patient rights.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-574-578